

บทความในโอกาสเฉลิมอายุครบ ๘๔ ปี
ศาสตราจารย์ระพี สาคริก
ณ วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๙

ระบบการเรียนรู้ใหม่

ไปให้พ้นวิกฤตแห่งยุคสมัย

ประเวศ วะสี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย

.....
อำนวยการจัดพิมพ์โดย

มูลนิธิสธารณสุขแห่งชาติ

๑๑๖๘ ซอยพหลโยธิน ๒๒ ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๑๑-๕๘๕๕ โทรสาร. ๐-๒๕๓๙-๒๑๒๒

E-mail: thainhf@thainhf.org

Website: www.thainhf.org

๑

โลกวิกฤต

เพราะการศึกษาทั้งชีวิต

ในโลกมีสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ออกซ์ฟอร์ด เคมบริดจ์ ฮาร์วาร์ด เยล สแตนฟอร์ด หรืออื่นๆ และทุกๆ ปีมีผู้ได้รับรางวัลโนเบลในฐานะที่ได้ค้นพบความรู้อันมหัศจรรย์ในสาขาต่างๆ

แต่ไหนโลกจึงวิกฤตมากขึ้นเรื่อยๆ

ทั้งวิกฤตในตัวมนุษย์เอง เช่น ความเครียด และการขาดความสุข

วิกฤตในการอยู่ร่วมกัน เช่น ความขัดแย้งและความรุนแรง ตลอดจน สงคราม และ

วิกฤตในสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมนุษย์ เช่น การทำลายสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การทำให้สภาพโลกและบรรยากาศวิปริตจนกระทบ ความอยู่รอดของสรรพชีวิตทั้งมวล

คงต้องตั้งคำถามว่าการศึกษาของมนุษย์ในโลกมีอะไรผิดไปอย่างไร

ฉกรรจ์หรือ ที่ทั้ง ๆ ที่มีการศึกษา “มากขึ้นและดีขึ้น” แต่ใจมนุษย์จึง
ถลำเข้าไปสู่วิกฤตการณ์มากขึ้นทุกที

อย่างน้อยต้องยอมรับว่าการศึกษาในปัจจุบันไม่มีพลังพอที่จะทำให้
มนุษย์ป้องกัน เผลอ และออกจากวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน

ถ้าถามว่าการศึกษาปัจจุบันคืออย่างไร

คงจะต้องตอบว่าการศึกษาปัจจุบันเอา “วิชา” เป็นตัวตั้ง โดย
ทั่วไปเราจะไม่เห็นว่าเป็นอะไร เพราะเราคุ่นเคยกับมันว่าการศึกษาคือ
ศึกษาวิชาต่างๆ เช่นว่า

วิชานี้ใช้ตำราอะไร วิชานี้ได้คะแนนเท่าไร

จบการศึกษาวิชาอะไร ได้ปริญญาในสาขาวิชาอะไร

ความเคยชินทำให้ไม่รู้สึกรู้ว่าแปลก

แต่ถ้าเมื่อมีวิกฤตการณ์ในความเคยชินนั้น ๆ ควรจะตั้งคำถาม
ว่ามีอะไรผิดไปอย่างฉกรรจ์หรือในความเคยชินนั้น ๆ

ที่จริงการศึกษาที่เอาวิชาในตำราเป็นตัวตั้งเป็นเรื่องที่แปลกมาก
เพราะเป็นการแยกส่วน ว่าชีวิตก็อย่างหนึ่ง การศึกษาก็อย่างหนึ่ง

การศึกษาแยกตัวไปเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ทอดทิ้งชีวิตไว้เป็นอีก
เรื่องหนึ่งตามบุญตามกรรม

จริง ๆ แล้วชีวิตกับการศึกษาควรอยู่ที่เดียวกัน

นั่นคือ ชีวิตคือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต

ชีวิตต้องเผชิญกับสถานการณ์จริง ทั้งภายในและภายนอกตัวเอง
สถานการณ์ภายนอกตัวเองมีทั้งสิ่งแวดล้อมและสังคม

สังคมสมัยใหม่กลายเป็นสังคมที่เชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อน
และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลายเป็นระบบที่ซับซ้อน (Complex
System) ซึ่งมีปรากฏการณ์ใหม่ๆ อันเข้าใจไม่ได้ด้วยความเข้าใจแบบ

ง่ายและเป็นเส้นตรง (Simple and linear) ซึ่งมนุษย์คุ้นเคยในสังคมแบบเก่า

ในสังคมสมัยใหม่ ความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผลกระทบต่อมนุษย์อย่างมหาศาล

ถึงขนาดที่ระบบชีวิตวิทยาของมนุษย์ไม่สามารถเผชิญได้ ความเครียด ความวิตกกังวล การขาดความสุขและความมั่นคงในจิตใจ การมีอนาคตที่คาดการณ์ไม่ได้ ความรู้สึกหดหู่ หมดหวัง ซึมเศร้า นำไปสู่การฆ่าตัวตายมากขึ้นทุกที และพยาธิสภาพต่างๆ ทั้งพยาธิสภาพทางกาย และพยาธิสภาพทางสังคม

การเรียนรู้โดยเอาตำราเป็นตัวตั้ง โดยไม่เอาสถานการณ์จริงของชีวิต เป็นตัวตั้ง ไม่มีพลังพอที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริงที่ ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่สามารถเผชิญกับสถานการณ์ความเป็นจริงได้ นำไปสู่วิกฤตการณ์ทั้งในตัวมนุษย์เอง ในสังคม และในสิ่งแวดล้อม อันเป็นวิกฤตการณ์แห่งยุคสมัย

อันที่จริงมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมาก

ต้องมีวิธีการเรียนรู้ที่ดี ที่ทำให้รู้สถานการณ์ความเป็นจริง ไม่ว่าจะสถานการณ์ความเป็นจริงจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ๆ ก็สามารถตามรู้ได้ และสามารถจัดการชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน เพื่อสร้างคุณภาพทั้งภายในตัวเองและกับภายนอกคุณภาพคือความเป็นปกติและความยั่งยืน

ในท่ามกลางสถานการณ์ที่สลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีแต่การเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริงเท่านั้นที่จะทำให้รู้เท่าทันความเป็นจริงและปรับตัวให้อยู่ในสมดุลได้ วิชาเป็นตัวประกอบ ไม่ใช่ตัวตั้งของการเรียนรู้

ตัวตั้งของการเรียนรู้คือชีวิตจริงในสถานการณ์จริง

๒

ชีวิต

วัฒนธรรม

ชีวิตคือ การอยู่รอด
การอยู่ร่วม
และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การอยู่รอด การอยู่ร่วม และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

การอยู่รอด หมายถึง การมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือการทำมาหาเลี้ยงตัวได้ ป้องกันหรือขจัดสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิต เช่น อุบัติภัย อุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บ ต่อสู้กับสัตว์หรือคนที่เป็นศัตรู ปรับตัวเพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้

มนุษย์ไม่ได้อยู่โดดๆ แต่อยู่ร่วมกับคนอื่น และกับธรรมชาติแวดล้อม จึงต้องเรียนรู้จากการอยู่ร่วมและเพื่อการอยู่ร่วม วิธีชีวิตร่วมกันที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ คือวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ฦ ที่ต่างๆ

แตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย

ในวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตร่วมกัน ประกอบด้วยความเชื่อร่วมกัน คุณค่าร่วมกัน การทำมาหากินที่คุ้นเคยและถ่ายทอดกันมา การกิน การอยู่ ที่อยู่อาศัย การดูแลรักษาสุขภาพ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และการจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ขนบธรรมเนียม ประเพณี สุนทรียกรรมต่าง ๆ

ในวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมมีการเรียนรู้ สร้างและสะสมความรู้ เลือกสรรและถ่ายทอดความรู้กันต่อ ๆ มา ความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ทางวัฒนธรรม นี้ไม่ได้อยู่ในตำรา แต่อยู่ในตัวคน และถ่ายทอดจากการปฏิบัติหรือการพูด ที่เรียกว่า มุขปาฐะ ฉะนั้นถ้าเรียนรู้แต่จากตำราจะตัดขาดจากรากทางวัฒนธรรม

ความรู้ทางวัฒนธรรมมีความสำคัญมาก เกิดก่อนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้จากและเพื่อวิถีชีวิตร่วมกันอันสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม

วิถีชีวิตร่วมกันอันสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม เป็นบ่อเกิดของความสุขและความยั่งยืน

การมีชีวิตร่วมกัน (Living Together) ควรจะเป็นเป้าหมาย และวิถีชีวิต

ไม่ใช่ตัวใครตัวมันทอดทิ้งกันแบบปัจจุบัน

วิถีชีวิตร่วมกันทำให้เพิ่มความอยู่รอดและความสำเร็จ ดังนั้นเราจึงเห็นปลาอยู่กันเป็นฝูงแทนที่จะอยู่เดี่ยว มนุษย์เมื่อก่อนก็อยู่กันเป็นกลุ่มหรืออยู่กันเป็นชุมชน

มนุษย์ตามปรกติเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ง่าย และมีความสุข เพราะคนอื่น ๆ ทั้งหมดเขาปฏิบัติอยู่ เขาเข้าใจอยู่ เขา

พูดจากันอยู่ และเรียนรู้แล้วทำให้ ทำเป็น ปฏิบัติได้ อยู่ร่วมกันเป็น ทั้ง
ระหว่างคนด้วยกัน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความสมดุล

ในขณะที่การเรียนรู้วิชาทางวิทยาศาสตร์ เรียนรู้ได้ยาก มีผู้รู้น้อย
เรียนแล้วไม่เข้าใจวิถีชีวิตร่วมกัน อยู่ร่วมกันไม่เป็น ตัวใครตัวมัน เกิดความ
ขัดแย้งและการทำลายสูง

ความรู้ในตำราซึ่งมาจากฐานทางวิทยาศาสตร์ จึงไม่ควรเป็นตัว
ตั้งของการศึกษา แต่ควรเป็นเครื่องประกอบการเรียนรู้

การเรียนรู้ควรจะเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม หรือในวิถีชีวิตร่วม
กัน และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ เพื่อให้เข้าใจความ
เป็นจริงชัดขึ้น ดีขึ้น และมีประโยชน์มากขึ้น

นอกจากการอยู่รอด และอยู่ร่วมดั่งกล่าวแล้ว มนุษย์ยังต้องการ
อยู่ได้อย่างดี หรือการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอยู่กับการรู้ว่า

ความจริงคืออะไร ความดีคืออะไร

ฉะนั้นมนุษย์เมื่อ ๒-๓ พันปีก่อนจึงตั้งคำถามว่า ความจริงคือ
อะไร ความดีคืออะไร

มนุษย์ต่างจากสัตว์ที่จะมีแต่พฤติกรรมแบบที่พูดว่า กิน ชี ปั่น นอน
เท่านั้นหาได้ไม่ แต่มนุษย์ต้องเข้าถึงความดีด้วยชีวิตจึงจะสมบูรณ์และมี
คุณภาพชีวิตที่ดี

การเข้าถึงความดีนั้นก็ มีคำพูดที่ใช้ต่าง ๆ กันในวัฒนธรรมต่าง ๆ

บางทีก็เรียกว่าเป็นมนุษย์ต้องเข้าถึงสิ่งสูงสุด

ความเป็นมนุษย์อยู่ที่การมีความดี

การศึกษาจะต้องพัฒนาความเป็นมนุษย์

๓

การเคารพ

ศักดิ์ศรีและคุณค่า
ความเป็นคนของคนทุกคน

สิ่งที่ร้ายแรงที่สุดที่นำมนุษย์เข้าไปสู่ความยากลำบากคือ การยึดมั่นในความเชื่อและการปฏิบัติที่ผิด ๆ การยึดมั่นในความเชื่อและการปฏิบัติที่ผิด ๆ ทางพระเรียกว่า “สีลัพพตปรามาส”

การยึดมั่นในความเชื่อและการปฏิบัติที่ผิด ๆ ที่ร้ายแรงที่สุดคือมูมองและวิธีคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์หรือโลกทรรศน์และวิธีคิด

มนุษย์พากันไปติดสมมติเกี่ยวกับมนุษย์ เช่น สีผิว เชื้อชาติ ศาสนา ลัทธินิกาย คนมี คนจน คนชั้นต่ำ คนชั้นสูง คนมีการศึกษาสูง คนมีการศึกษาต่ำ มีปริญญาหรือไม่มีปริญญา ปริญญาอะไร นักเรียนในหรือนักเรียนนอก จบจากมหาวิทยาลัยไหน อยู่กระทรวงอะไร สังกัดอะไร เป็นพวกหรือไม่ใช่พวก ฯลฯ

แล้วก็มีอคติไปตามมูมองและวิธีคิด และเกิดปัญหาตามมาเป็นลูกโซ่

**ความจริงที่ปราศจากสมมติคือเขาเป็นคน
เขามีศักดิ์ศรีและสิทธิแห่งความเป็นคน มีศักยภาพแห่ง
การสร้างสรรค**

ยิ่งกว่านั้นเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเรา

ถ้ามีสำนึกและการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นคน
ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน คนทั้งปวงจะมีความสุข เกิดพลัง
สร้างสรรค์มหาศาล ประจวบถ่วงนิวเคลียร์ทางสังคม นำไปสู่การอยู่ร่วม
กันอย่างสันติ

การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่า
เทียมกันคือศีลธรรมพื้นฐานของสังคม เป็นรากฐานของประชาธิปไตย
สิทธิมนุษยชน และสิ่งดีงามต่างๆ เช่น การศึกษา และระบบบริการสุข-
ภาพ ที่เคารพความเป็นคน

การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม ถ้าปราศจาก
ศีลธรรมพื้นฐานอันนี้ ของปลอมหรือของไม่จริงจะเกิดขึ้นเต็มสังคม เช่น

- ประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตยปลอม
- การพัฒนาก็จะเอาอำนาจและเงินเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่คน
- มีการสอนศีลธรรม ศีลธรรมก็ไม่เกิด เพราะสังคมขาดศีลธรรม
อยู่ในเนื้อในตัวอยู่แล้ว
- การศึกษาก็จะไม่ทำให้เกิดศีลธรรม หรือเป็นบ่อเกิดของการ
เสื่อมเสียศีลธรรมมากขึ้น

สังคมไทยขาดศีลธรรมพื้นฐานที่กล่าวนี้ เพราะเป็นสังคมที่มีความ
สัมพันธ์ทางดิ่งระหว่างผู้มีอำนาจซึ่งอยู่ข้างบนกับผู้ไม่มีอำนาจซึ่งอยู่ข้าง
ล่าง มีคนชั้นต่ำ คนชั้นสูง งานต่ำ งานสูง ชาวบ้านไม่มีเกียรติ ไม่มีศักดิ์ศรี
มีอคติต่อคนจนทั้งทางความคิด ทางกฎหมาย ทางเศรษฐกิจ และทาง

สังคม เผลอๆ แม้พระก็อาจจะชอบคนรวยมากกว่าคนจน
เพราะเหตุนี้สังคมไทยจึงยึดติดในรูปแบบมากกว่าสาระ ยึดถือ
ในฐานานุกรมมากกว่าแก่นสาร ดังที่มีคน
อยากได้ยศได้ตำแหน่งมากกว่าอยากทำหน้าที่
อยากได้ปริญญามากกว่าอยากเรียนรู้
สมรรถนะของชาติจึงต่ำอย่าง น่ากลัวว่าจะไม่สามารถเผชิญกับ
อนาคตที่ซับซ้อน และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
ระบบการศึกษาก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมดังกล่าว จึงไม่ตระหนัก
รู้ถึงความร้ายแรงของการขาดศีลธรรมพื้นฐานของสังคม นอกจากไม่ได้
แก้ไขแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดของการขาดศีลธรรมเสียเอง
การเรียนรู้ที่เอาวิชาในตำราเป็น ตัวตั้งทำให้ผู้เรียนรู้สึกตอกย้ำ
โดยไม่รู้ตัวว่าสถาบันของเรามีเกียรติ ชาวบ้านไม่มีเกียรติ เพราะระบบ
การศึกษาไม่เคารพความรู้ที่ชาวบ้านมี เคารพแต่ความรู้แบบในตำรา ซึ่ง
อย่างไรก็ตามชาวบ้านจะไม่มี แม้แต่ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ก็เชื่อว่าคล่องแคล่ว
เชี่ยวชาญความรู้ในตำรา
ในระบบการศึกษาแบบนี้ คนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีเกียรติ คน
ส่วนใหญ่ถูกมองว่าไม่เก่ง ไม่มีเกียรติ เป็นการทำลายความมั่นใจของ
คนส่วนใหญ่ในชาติ รวมกันเป็นการขาดความมั่นใจแห่งชาติ และความ
อ่อนแอของชาติ

การศึกษาจะต้องทำให้คนทั้งหมดมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีความมั่นใจ เป็นพลังอันเข้มแข็งของชาติ

กุญแจอยู่ที่การเคารพความรู้ในตัวคน
คนทุกคนมีความรู้ในตัวที่ได้จากการทำงานและประสบการณ์ชีวิต
ถ้าเคารพความรู้ในตัวคน คนทั้งหมดจะมีเกียรติ ถ้าเคารพแต่

ความรู้ในตำรา คนส่วนน้อยเท่านั้นที่จะมีเกียรติ

ความรู้ในตัวคนมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม ความรู้ในตำรามีฐานอยู่ในวิทยาศาสตร์

ความรู้ในตัวคนกับความรู้ในตำรามีความสำคัญทั้งคู่ แต่มีที่มาและความหมายต่างกัน ต้องเข้าใจที่มาและความหมายแล้ววางตำแหน่ง แห่หนและความสัมพันธ์ของความรู้ทั้งสองประเภทให้ถูกต้อง ประเทศจึงจะมีสมรรถนะสูง

ความรู้ในตัวคนได้มาจากการทำงานและประสบการณ์ชีวิต เป็นความรู้ที่ทุกคนมี รู้จริง ปฏิบัติได้จริง มีความมั่นใจ เพราะทำมากับมือ เช่น คนขายก๋วยเตี๋ยว หรือช่างผสมปูน มีความรู้ในการขายก๋วยเตี๋ยว หรือในการผสมปูนเป็นอย่างดี ทำให้พูดได้ทำได้ทันที เป็นความรู้ที่มีประโยชน์จริง

อย่างเรื่องหญิงผู้มีการศึกษาดีคนหนึ่งอุ้มลูกไปรอตรวจที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง ลูกร้องไม่หยุด

ป้าคนหนึ่งนั่งอยู่ใกล้ ๆ บอกว่าเด็กเป็นแค่นี้ไม่ต้องมาหาหมอหรอก แล้วป้าช่วยเอาเด็กไปอุ้มปลอบเดี๋ยวก็หยุดร้อง ป้ามีความรู้ความชำนาญในตัวในเรื่องการเลี้ยงเด็ก ในขณะที่หญิงผู้มีการศึกษาดีอาจมีความรู้ในตำรา แต่ไม่มีความรู้ในการเลี้ยงเด็ก

ทำนองกับที่แม่ของเราทุกคนเป็นครูที่ดีที่สุดของเรา โดยไม่คำนึงว่าท่านมีปริญญาอะไรหรือไม่ เพราะท่านมีความรู้ในตัวที่ได้มาจากประสบการณ์ชีวิต หรือในวิถีทางวัฒนธรรม

ความรู้ในตัวคนมีหลากหลายสุดประมาณ บางคนเก่งเรื่องปลูกต้นไม้ เลี้ยงปลา เป็นช่าง ค้าขาย ศิลปะ ธรรมะ ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ฯลฯ

ความรู้เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ถ้าเราเคารพความรู้ในตัวคนอย่างที่เรเคารพแม่เรา คนทั้งหมดจะมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในตัวเอง และนำความรู้ที่เขามีมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อย่างใหญ่โตเต็มประเทศ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ระบบการศึกษาควรมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม

โดยส่งเสริมเชื่อมโยงกับครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มากที่สุด เพราะครอบครัว ชุมชน และสังคม คือฐานของชีวิตจริงและปฏิบัติจริง

ทุกวันนี้เด็กนักเรียนไม่ค่อยอยากคุยกับพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ที่การท่องวิชา นั่นคือตัวอย่างที่ว่าการศึกษาปัจจุบันตัดขาดจากรากเหง้าของตัวเองหรือวัฒนธรรม ระบบการศึกษาควรต้องปรับตัวอย่างแรงมาเอาวัฒนธรรมเป็นฐาน

และเอาวิชาการในตำราเป็นตัวประกอบ

โดยระบบการศึกษาไปเรียนรู้ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ในสถานการณ์จริง แล้ววิจัยและพัฒนาหาวิชาการบางอย่างที่เหมาะสมเข้าไปสนับสนุนผู้ปฏิบัติจริงเหล่านั้นให้เห็นกว้างขึ้น เข้าใจมากขึ้นและปฏิบัติได้ผลดีมากขึ้น

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมได้ผลดียิ่งขึ้น แต่ถ้าวิทยาศาสตร์นำโดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมจะมีผลกระทบต่อการใช้ร่วมกันอย่างใหญ่หลวง อย่างที่เกิดขึ้นทั่วโลกในปัจจุบัน

ความเป็นชุมชนและประชาสังคม

ในสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางดิ่งระหว่างผู้มีอำนาจข้างบนกับผู้น้อยไม่มีอำนาจข้างล่าง เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมจะ

ไม่ดี และไม่มีทางดีได้ตราบดีที่โครงสร้างทางสังคมยังเป็นเช่นนั้น

ควรสังเกตว่าประเทศไทยมีพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันผู้ทรงคุณอันประเสริฐมา ๖๐ ปี และมีพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นของดี แต่มีความเสื่อมเสียทางศีลธรรมอย่างยังมองไม่เห็นทางแก้ไข ต้องทำความเข้าใจว่าเศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี และศีลธรรมจะดี ต่อเมื่อสังคมมีความสัมพันธ์ทางราบ คือผู้คนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีเสมอกัน และสามารถเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันเต็มสังคม

เมื่อมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเรียกว่ามีความเป็นชุมชนและสังคมที่มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในลักษณะต่างๆ เป็นอันมากเรียกว่ามีความเป็นประชาสังคม

ฉะนั้น ศีลธรรมพื้นฐานแห่งการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันต้องนำไปสู่การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม

การศึกษาทุกประเภทควรจะนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม

หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนควรส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

ทิศทางนโยบายของรัฐที่สำคัญอย่างหนึ่งคือส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม หากต้องการเห็นประเทศไทยมีเศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การจัดการความรู้เป็นรูปธรรมของการเคารพความรู้ในตัวคน และเครื่องมือที่ส่งเสริมศักยภาพในตัวคนและสังคมอันทรงพลังยิ่ง

การจัดการความรู้มีความหมายจำเพาะที่หมายถึงการส่งเสริม

การถอดความรู้ในตัวคนทุกคนที่เกี่ยวข้องออกมาให้เห็นคุณค่า ใช้ประโยชน์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ถ้ามีการจัดการความรู้ในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง ที่อยากทำให้สำเร็จ ผู้คนจะมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความสุข มีพลังใจ มีความสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่ ทำให้ทำอะไรๆ ได้สำเร็จ และเกิดพลังงานทางสังคม (social energy) อันยิ่งใหญ่

การศึกษาทุกชนิดและทุกประเภทควรใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้ามาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาสมรรถนะของมนุษย์

๔

จิตตปัญญา-

ศึกษา (Contemplative Education)

มนุษย์เข้าไปฝังใจเชื่อในมายาคติต่างๆ อย่างเหนียวแน่น
มายาคติหรืออวิชชาเข้ามากำหนดการรับรู้ การคิด พฤติกรรม
ทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล พฤติกรรมขององค์กร และพฤติกรรมของ
สังคม ซึ่งก่อให้เกิดความบีบคั้น ความขัดแย้ง ความรุนแรงและการทำลาย
ต่างๆ

การศึกษาโดยทั่วๆ ไปรวมถึง การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ไม่มี
พลังพอที่จะทำให้มนุษย์ถอนตัวจากมายาคติหรืออวิชชาได้ หรือกลับทำ
ให้เกิดอหังการ มมังการ เข้าไปยึดมั่นในมายาคติมากขึ้น

ดังนั้น แม้โลกมีการศึกษาที่ว่าวิเศษปานใดก็ตาม มนุษย์ก็ไม่หาย
วิกฤต หรือกลับวิกฤตมากขึ้น ดังกล่าวตอนต้น

ตั้งแต่โบราณมามีคนบางคนมีจิตใจที่สงบ พิจารณาเห็นจิตของตัวเอง
เข้าถึงความจริง หลุดพ้นจากมายาคติ เกิดความเป็นอิสระ ประสบ

ความงามอันเป็นทิพย์ เกิดความสุขอันลึกล้ำ มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ และธรรมชาติทั้งหมด เรียกว่ามีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ในตัวเอง

การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเองนี้ มีวิธีการที่ทำให้เกิดขึ้นได้ บุคคลสามารถเรียนรู้หรือฝึกให้เกิดขึ้นได้ มีครูที่สามารถสอนให้คนอื่นสามารถเข้าถึงความจริงได้

เมื่อมีครู มีวิธีการ และมีผลได้จริง จึงถือเป็นการศึกษานิตหนึ่ง เรียกว่า **จิตตปัญญาศึกษา** หรือเรียกในชื่ออื่น ๆ อีกมาก เช่น

การศึกษาเพื่อการตื่นรู้ (Awakening)

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformative Learning)

การเรียนรู้เพื่อจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness)

และยังมีการเรียกในลักษณะอื่น ๆ

เพราะผู้ที่มีประสบการณ์ของการหลุดพ้นจากมายาคติแล้วเข้าถึงความจริงอันเป็นสภาวะนิรันดร์เกิดความรู้สึกอันลึกล้ำสุดคำนิยามใด ๆ จึงพยายามเรียกขานสภาวะนั้น ๆ ด้วยคำต่าง ๆ กัน ซึ่งก็เป็นการสมควรที่จะบรรยายด้วยถ้อยคำอันหลากหลาย เพื่อให้รับรู้หลายแง่มุมแห่งสภาวะจิตใหม่

ในขณะที่โลกวิกฤตอย่างรุนแรงจนไม่มีวิธีการอื่นใดแล้วที่จะช่วยให้หายวิกฤต นอกจากมนุษย์จะต้องเกิดจิตสำนึกใหม่ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง ในองค์กร และในสังคม

ฉะนั้น จิตตปัญญาศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งยวด ทั้งสำหรับบุคคลทั่วไปและสำหรับการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ บุคคลโดยทั่วไป และองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางราชการ องค์กรเอกชน องค์กร

ทางธุรกิจ หรือองค์กรทางศาสนา ควรทำความเข้าใจและเห็นคุณค่าของ
จิตตปัญญาศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ในแนวนอนให้มากที่สุด รวมทั้ง
ช่วยให้ระบบการศึกษาเข้ามาดำเนินการในเรื่องนี้ทั้งในระดับนโยบาย
และระดับปฏิบัติ เพื่อให้สังคมเกิดจิตสำนึกใหม่มากพอที่จะยกตัวไปให้
พ้นวิกฤตการณ์ปัจจุบัน

๑๓

ใช้การจัดการ เป็นอิทธิปัญญา

การจัดการเป็นความรู้ หรือปัญญาที่**เชื่อมต่อ**องค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ ให้บรรลุความสำเร็จที่ต้องการเช่น ถ้ามีปูน ทราย ไม้ กระเบื้อง กระเบื้อง เหล็ก แยกกันอยู่ โดยไม่เข้ามาเชื่อมต่อกัน เราก็จะไม่มีบ้านอยู่

การสร้างบ้านคือ การจัดการเอาองค์ประกอบต่างๆ เหล่านั้นเข้ามาเชื่อมต่อกันตาม**แบบ** เกิด**ระบบ**ขึ้น

การจัดการเป็นเรื่องที่หายไปเกือบจะโดยสิ้นเชิงจากภูมิปัญญาของสังคมไทย เพราะการศึกษาที่เน้นการท่องเที่ยวเป็นวิชาๆ ทำให้คนไทยทำอะไรไม่ค่อยเป็น เพราะไม่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้จากการทำ เอาแต่ท่องเที่ยว จัดการไม่เป็น จะทำอะไรในสังคมไทยลำบากมาก เพราะเต็มไปด้วยคนทำไม่เป็น จัดการไม่เป็น

เรื่องที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างหนึ่ง คือหันมาให้ความสำคัญสำคัญจากการลงมือทำอะไร สร้างอะไร และจัดการอะไรให้มากขึ้น

การพัฒนา นโยบายสาธารณะ ก็ถือเป็นการจัดการระดับสูง มหาวิทยาลัยเกือบไม่มีบทบาทในการพัฒนานโยบายสาธารณะเลย เพราะเน้นการสอนวิชาเป็นวิชาๆ การที่จะเข้าใจเรื่องนโยบายจะต้องมี**ปัญญาเชิงระบบ** นโยบายสาธารณะที่ไม่ดีมีผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงและยาวนาน เช่น นโยบายที่เอาชีวิตและเศรษฐกิจไทยไปผูกไว้กับน้ำมันเมื่อน้ำมันขึ้นราคาเราก็จนตรอกและวิกฤตอย่างยิ่งไปยาวนานชั่วลูกชั่วหลาน

นโยบายสาธารณะที่ดีจะต้องมีฐานอยู่ในความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างลึกซึ้งด้วยความเป็นกลาง เมื่อมหาวิทยาลัยไม่ทำหน้าที่นี้ก็เป็นเรื่องของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ จะปู้ยี่ปู้ยำกันไปตามอำเภอใจ บนมหันตภัยของประเทศชาติ

ในระดับกลางๆ มีการจัดการที่น่าทำอีกมาก ที่ถ้าทำแล้วจะเกิดประโยชน์มหาศาล เช่น จัดการการท่องเที่ยวให้ครบวงจร

การท่องเที่ยวที่มีการจัดการไม่ครบวงจร เช่น คิดจะเอาแต่เงินจะนำไปสู่การทำลาย เช่น ทำลายวัฒนธรรม ทำลายสิ่งแวดล้อม

แต่ถ้ามีการจัดการให้ครบวงจรก็จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ เช่น มีการวิจัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผูกอบรมมัคคุเทศก์ที่มีคุณภาพสูง ส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชน การขายอาหารสินค้าเชิงวัฒนธรรม

มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม มีการกันรายได้ส่วนหนึ่งเป็นกองทุนการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาคน ต้องทำให้ใครที่มาท่องเที่ยวกลับออกไปแล้วเป็นฉลาดขึ้น เป็นคนดีขึ้น เหล่านี้ทำได้ทั้งสิ้นถ้ามีการจัดการการท่องเที่ยวให้ครบวงจร

หรืออย่างเรามีวัดอยู่ประมาณ ๓๐,๐๐๐ วัด ซึ่งเป็นทรัพยากรอันมหาศาลของสังคม ถ้ามีการจัดการที่ดี เช่น จัดการให้วัดทุกแห่ง

สะอาดร่มรื่น มีครูอาจารย์ที่สอนวิปัสสนากรรมฐานได้

คนทุกวันนี้เครียดมาก ถ้าเวลาหยุดพักกลางวันหรือตอนเลิกงาน
แวะไปที่วัด ไปนั่งเล่น หรือไปไหว้พระในโบสถ์ นั่งสมาธิเสียหน่อย ก็จะลด
ความเครียดและพัฒนาจิตใจ นอกจากนั้นวัดมีสถานที่และอยู่ท่ามกลาง
ชุมชน อาจส่งเสริมให้เป็นที่ที่คนมาพบปะสนทนากันในเรื่องดี ๆ เช่น เรื่อง
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรม เรื่องการศึกษา เรื่องธรรมะ เรื่อง
ผู้สูงอายุ ฯลฯ มีคนแก่ที่เหงา ๆ อยู่ตามบ้านอย่างโดดเดี่ยวมากมาย

ถ้ามีการจัดการให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะกันที่วัด ฟังธรรมะบ้าง
พูดคุยกันบ้าง รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน หรือทำอะไรที่ตัวถนัด
และทำได้ อาจจะช่วยดูแลเด็กกำพร้าหรือเด็กที่พ่อแม่ยากจนไม่มีเวลาดูแล
เช่นนี้จะเกิดอานิสงส์มหาศาลต่อสังคมถ้ามีการจัดการที่ดี ดังนี้ เป็นต้น

โดยที่ภาคราชการก็ดี ภาคการศึกษาที่ดี มีทักษะในการจัดการน้อย
ภาคที่มีการจัดการมากคือภาคธุรกิจ เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมควรจะเข้ามา
ร่วมกับทางราชการ ทางการศึกษา ทางการพระศาสนา เพื่อส่งเสริมให้
การจัดการเป็นอริทธิปัญญา อธิปไตยว่าความสำเร็จ อริทธิปัญญาคือปัญญา
เพื่อความสำเร็จ

ผู้รู้เกี่ยวกับการจัดการถึงกับพูดว่า “การจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้
ได้เป็นไปได้” (Management makes the impossible possible)

ที่ติดตันทำอะไรกันไม่ได้นั่นโดยมากเป็น เพราะ**ขาดการจัดการ**
โดยผู้ที่คิดซัดก็ไม่รู้ตัวเสียด้วยซ้ำว่าตัวเองขาดการจัดการ บางทีโทษกันไป
โทษกันมา หรือคิดว่าเป็นปัญหาทางจริยธรรม ที่แท้ส่วนใหญ่เป็น
เพราะขาดการจัดการ

ถ้าจะแก้ไขความอ่อนแอในสมรรถนะของชาติอย่างหนึ่งก็ต้องทำ
ให้การจัดการเป็นอริทธิปัญญาของสังคมไทย

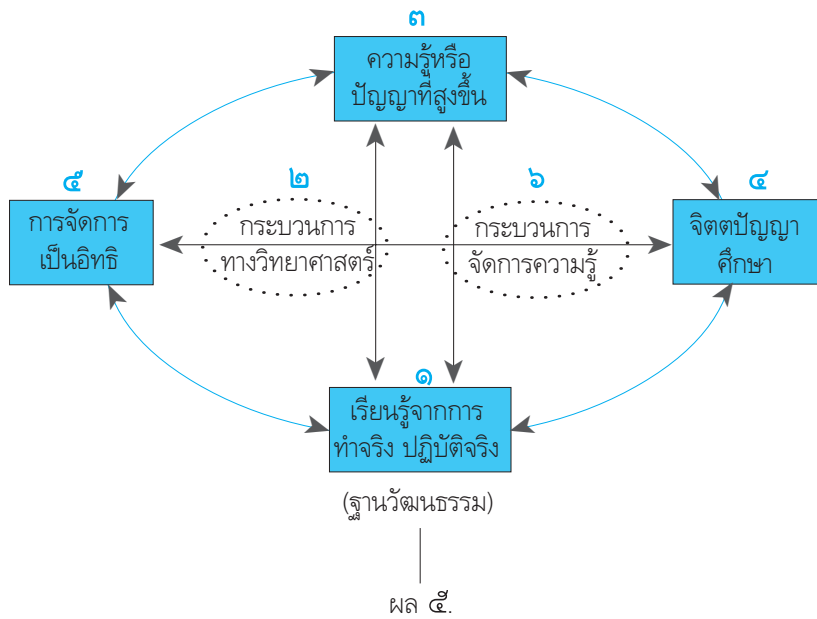
ระบบการเรียนรู้ ที่ครบวงจรเพื่อยกระดับ สมรรถนะของมนุษย์

จากประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด เราจะประกอบหรือสร้างระบบการเรียนรู้ที่ครบวงจรเพื่อยกระดับสมรรถนะของมนุษย์เพื่อไปให้พ้นวิกฤตได้อย่างไร

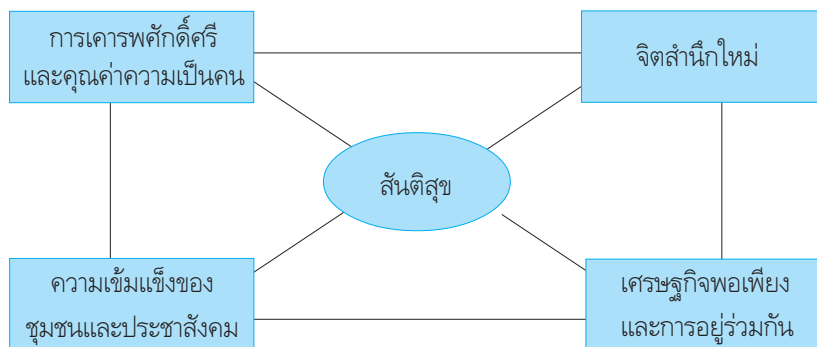
รูปที่ ๑ แสดงรูปแบบการเรียนรู้ที่ครบวงจร และรูปที่ ๒ แสดงผล ๕ ประการของการเรียนรู้ที่ครบวงจร ดังนี้

(๑) การเรียนรู้จากการทำจริง ปฏิบัติจริง หรือในฐานวัฒนธรรม

นี่คือการย้ายจากฐานเอาวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นการเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม หรือในฐานชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน อะไรที่จำเป็นแก่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันก็เรียนรู้ทั้งหมด และเรียนรู้จากกันและกัน ทุกคนเป็นทั้งครูและผู้เรียน ไม่มีการขาดแคลนครูดี ๆ เพราะในวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม มีผู้รู้ทางด้านต่าง ๆ มากมาย ไม่มีการศึกษาแล้วไม่มีงานทำ

รูปที่ ๑ ระบบการเรียนรู้ครบวงจรที่ระดับสมรรถนะของมนุษย์

รูปที่ ๒ ผล ๕ ประการจากระบบการเรียนรู้ครบวงจรที่ระดับสมรรถนะของมนุษย์

เพราะการทำงานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และสามารถเลือกงานที่ชอบที่ถนัดได้ อะไรที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันก็เรียนรู้ไปในตัว เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการแบ่งปัน การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

การเรียนรู้จากการทำ นอกจากการทำให้ ทำเป็น สร้างเป็น แล้ว ยังส่งเสริมการจัดการ เพราะการจะทำอะไร ๆ ให้สำเร็จต้องมีการจัดการ

การเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรมนั้นถือว่าทุกคนมีความรู้ในตัว มีคุณค่า ฉะนั้น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพื่อนบ้าน พระ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ มีคุณค่าและมีประโยชน์ในการเรียนรู้

การเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรมจึงส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยการเห็นคุณค่า ซึ่งกันและกัน การที่ทุกคนมีคุณค่า นำความภูมิใจ ความสุข และความมั่นใจมาให้คนทุกคน สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

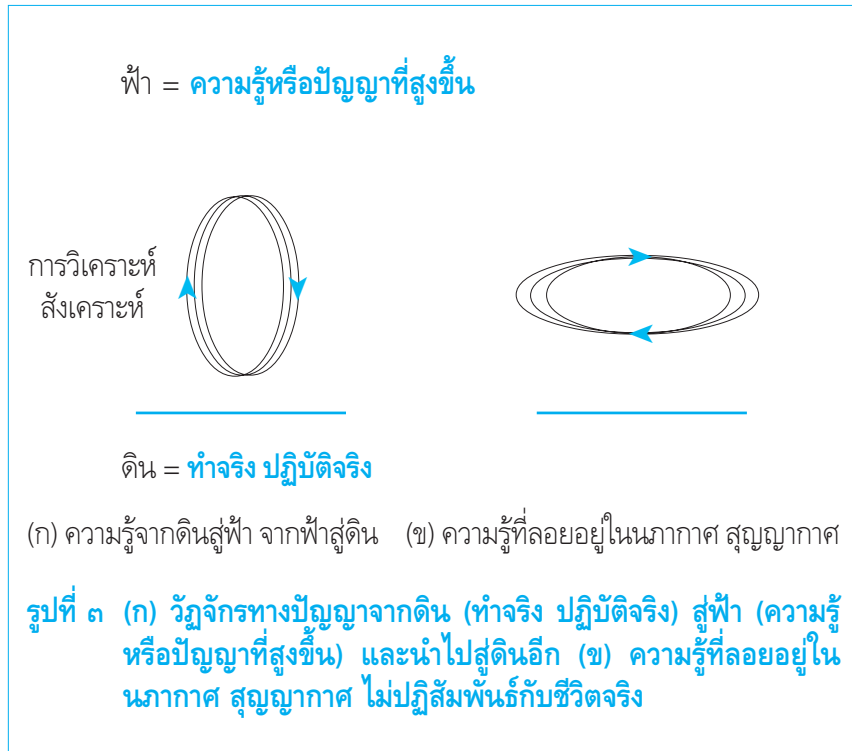
(๒) ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

มาวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการทำจริง ปฏิบัติจริง ให้เป็น

(๓) ความรู้หรือปัญญาที่สูงขึ้น

แล้วเอาความรู้หรือปัญญาที่สูงขึ้นกลับไปสู่การทำจริง ปฏิบัติจริงอีก แล้ววนกลับมาอีกรอบแล้วรอบเล่า เป็นวัฏจักรทางปัญญา จากดินสู่ฟ้า จากฟ้าสู่ดิน (รูปที่ ๓ ก.)

ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติในวิถีชีวิตจริง และกลับไปส่งเสริมวิถีชีวิตจริงให้ดีขึ้นตลอดเวลา ไม่ใช่ความรู้ที่ลอยตัวอยู่ในสูญญากาศ นภา-ภาค แยกส่วนจากความเป็นจริง อย่างที่สอนกันอยู่ในระบบการศึกษา

ปัจจุบัน (รูปที่ ๓ ข.)

(๔) จิตตปัญญาศึกษา

ควรเป็นการศึกษาของคนทั่วไป และอยู่ในการศึกษาทุก
ประเภทและทุกระดับ

(๕) ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเป็นอหิปัญญา

ที่จะทำให้ทำอะไรให้สำเร็จ รวมทั้งการพัฒนานโยบาย
สาธารณะ

(๖) กระบวนการจัดการความรู้

ในเรื่องทั้งหมดและคนทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ย่อมมีความรู้
อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในตัว

ควรมีกระบวนการจัดการความรู้โดยดึงความรู้ในตัวคนออกมา
มาชื่นชม เห็นคุณค่า เพิ่มคุณค่า ใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กัน หากมีการจัดการความรู้เต็มปริมาณในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กรและ
ในทุกเรื่อง จะปลดปล่อยคนทั้งประเทศไปสู่การมีเกียรติ ศักยภาพ
ความสุข และความสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่

ระบบการเรียนรู้ครบวงจรดังกล่าวจะยกสมรรถนะของมนุษย์ขึ้น
โดยเกิดผล ๕ ประการ (รูปที่ ๒) คือ

- (๑) เกิดจิตสำนึกใหม่
- (๒) เกิดศีลธรรมพื้นฐานทางสังคม คือการเคารพศักดิ์ศรีและ
คุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน
- (๓) เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม
- (๔) เกิดเศรษฐกิจพอเพียงและการอยู่ร่วมกัน
- (๕) เกิดสันติสุขเพราะความสมดุลของสรรพสิ่ง

การที่จะเป็นไปตามนี้ได้ ลำพังระบบการศึกษาอย่างที่เรียกกัน ครู
และนักการศึกษา หากทำได้ไม่ แต่เป็นเรื่องของสังคมทั้งหมด (All For
Education) เพราะเป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งหมด (Education For
All) เพื่อแก้ปัญหาทั้งหมด ทั้งสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม และ
การเมืองพร้อมกันไป หรือเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งหมด
อาจทดลองทำโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เช่น ตำบล อำเภอ จังหวัด

ถ้าพัฒนาอย่างบูรณาการของจังหวัดทั้งจังหวัด แล้วได้ผลดี คือเกิดเศรษฐกิจพอเพียง และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล จังหวัดทั้งจังหวัดจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ คือมหาวิทยาลัยชีวิต

๑

วิ

ธี ระพี สาคริก

หลายปีมาแล้ว ท่านอาจารย์ระพี สาคริก ท่านอาจารย์เสน่ห์ สาคริก และผม ได้รับเชิญจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยไปอภิปรายร่วมกัน โดยที่ท่านอาจารย์ระพี มีปรกติพูดอะไรเป็นนามธรรมที่ลึกซึ้ง ซึ่งคนทั้งหลายให้ความเคารพ

อาจารย์ท่านหนึ่งเป็นสุภาพสตรีลุกขึ้นมาถาม หรือขอให้อาจารย์ระพีพูดว่า “คนเราควรทำอะไร” ซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่คนทั้งหลายล้วนอยากทำอะไรดี ๆ แต่ไม่ทราบว่าจะทำอะไรดี

ท่านอาจารย์ระพีตอบว่า

“ทำอะไรก็ได้ที่ชอบ การได้ทำอะไรที่ชอบจะทำให้มีความสุข แล้วพยายามทำให้ประณีต ความประณีตจะเป็นความงามที่มาพัฒนาจิตใจของตนเอง แล้วพยายามให้เข้าใจลึกซึ้ง ๆ แล้วมันก็จะไปเจอตัวเอง”

ผมรู้สึกประทับใจในคำกล่าวข้างต้นมาก และน่าจะเป็นหลักการของการพัฒนามนุษย์ที่สำคัญ ซึ่งผมขออธิบายขยายความดังต่อไปนี้

มนุษย์มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่มีใครในโลกสองคนที่เหมือนกันเลย แม้แต่คู่แฝดจากไข่ใบเดียวกัน ซึ่งมีดีเอ็นเอเหมือนกันทุกอย่าง ก็มีความชอบ ความถนัดแตกต่างกัน

ถ้ามีโอกาสได้ทำสิ่งที่ตนชอบก็มีความสุข ทำได้นาน ทำได้ทน มีความจดจ่อหรือสมาธิในสิ่งนั้น ทำได้เก่งและสร้างสรรค์ ได้มาก

ในระบบการศึกษาของเราบังคับให้ทุกคนเรียนเหมือน ๆ กันหมด ทำให้น่าเบื่อหน่าย ขาดสมาธิ ทำไม่ได้ดี ขาดความสร้างสรรค์ ท่านอาจารย์ระพี จึงกล่าวว่า “ทำอะไรก็ได้ที่ชอบ”

เมื่อได้ทำสิ่งที่ชอบ แล้วก็พยายามทำให้ประณีต การทำให้ประณีตเป็นศิลปะเป็นความงาม ที่มาหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดความปิติ อิ่มเอิบ ภูมิใจ

“พยายามเข้าใจให้ลึกขึ้น ๆ แล้วมันจะไปเจอกันเอง” หมายความว่าอย่างนี้คือสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนที่ปรากฏว่าต่างกัน เช่น หู หาง ขา ลำตัว ของช้าง เป็นส่วนของช้างตัวเดียวกัน

เมื่อเริ่มต้นไปจับหรือสัมผัสส่วนที่ต่างกัน ก็ไม่จำเป็นต้องไปทะเลาะกัน เหมือนดาบอดค้ำช้าง ถ้าดาบไม่บอดก็จะรู้ว่าส่วนต่างนั้นเป็นของช้างตัวเดียวกัน

ฉะนั้น เมื่อเริ่มต้นแต่ละคนเริ่ม “ทำอะไรก็ได้ที่ชอบ” ซึ่งต่าง ๆ กันไปก็ไม่เป็นไร เพราะเมื่อเข้าใจให้ลึกขึ้น ๆ แล้วมันไปเจอกันเอง หมายถึงเข้าถึงความเป็นทั้งหมดซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกัน เหมือนกับว่าเริ่มคลำส่วนต่าง ๆ ของช้างที่แตกต่างกัน แต่ในที่สุดก็จะเข้าถึงความเป็นทั้งหมดคือช้างตัวเดียวกัน

ตรงนี้มีความสำคัญมาก เพราะในการศึกษาของเรานั้นมักรู้เป็นส่วน ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไม่รู้อย่างเชื่อมโยงเป็นบูรณาการเหมือนตาบอดคลำช้าง หรือรู้เฉพาะส่วนของจิกซอว์ ไม่รู้ว่าทั้งหมดนั้นคืออะไร

การรู้ทั้งหมดคือปัญญา

การรู้ทั้งหมดทำให้หลุดพ้นจากความบีบคั้น ทำให้ประสบความสำเร็จ เพราะความงามเกิดจากความเป็นทั้งหมด

การรู้เป็นส่วนเป็นเสี้ยวทำให้เกิดความบีบคั้น และเข้าไปสู่ความขัดแย้ง เหมือนคนตาบอดที่สัมผัสรู้เป็นส่วน ๆ แล้วทะเลาะกันใหญ่

การศึกษาใด ๆ ไม่ควรแต่จะมีความรู้แบบเป็นส่วน แต่ควรจะต้องบูรณาการไปสู่ความเป็นทั้งหมด ซึ่งเป็นหนึ่งเดียว นั่นคือบรรลุปัญญา

นั่นคือความหมายของการที่ว่า “แล้วมันก็จะไปเจอกันเอง”

ผมอยากจะเรียกหลักการที่ท่านอาจารย์ระพีกล่าวว่าเป็น **“วิธีระพี สาทริก”** ซึ่งเป็นวิธีพัฒนาคนที่สำคัญซึ่งนอกจากแต่ละคนจะสามารถเอาไปเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองแล้ว หากระบบการศึกษานำหลักการนี้ไปใช้ ก็จะเป็นการศึกษาที่เอาความเป็นคนเป็นตัวตั้ง จะทำให้การศึกษาเป็นความสุขและความสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่

คนที่ชอบอะไรเหมือน ๆ กัน ควรจะรวมตัวเป็นกลุ่มแล้วทำสิ่งนั้น ๆ ร่วมกัน ทำให้ประณีต และลึกซึ้ง ๆ

ในสังคมควรมีกลุ่มหรือชุมชนแห่งการปฏิบัติอันหลากหลาย ให้เต็มสังคม เป็นกลุ่ม “ทำอะไรก็ได้ที่ชอบ” เช่น กลุ่มที่ทำเรื่องต้นไม้ เรื่องวัฒนธรรม เรื่องการศึกษา เรื่องสุขภาพ เรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องศิลปะ เรื่องธรรมะ ฯลฯ

ทุกคนจะมีทางออก มีความสุข และสร้างสรรค์ กลุ่มทั้งหมด **“ทำลึกซึ้ง ๆ ก็จะไปเชื่อมโยงกันเอง”**

เป็นพลังสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่ที่จะทำให้สามารถทำเรื่องดี ๆ ได้สำเร็จ รวมทั้งเรื่องการศึกษาเพื่อพามนุษย์ไปพ้นวิกฤตตามที่กล่าวมา หรือแม้ยิ่งกว่านี้

การเรียนรู้ที่ดีเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์
เพราะทำให้เข้าถึงความจริง ความดี และความงาม
ศาสตราจารย์ระพี ศาคริก คือตัวอย่างของคน que เข้าถึง
ความจริง ความดี และความงาม

“

ศาสตราจารย์
ระพี สาคริก
เป็นตัวอย่าง
ของชีวิตที่ดั่งาม
บทความนี้เกิดจาก
ความบังดาลใจ
ในชีวิตของท่าน
ว่าชีวิตคือการศีกษา
การศีกษาคือชีวิต

”